

Кусеин И.

КЫРГЫЗ ЦИВИЛИЗАЦИЯСЫНЫН ЗАМАНБАП ДООРУ БАШТАЛДЫ!

Кусеин И.

НАЧАЛО КЫРГЫЗСКОЙ СОВРЕМЕННОЙ ЦИВИЛИЗАЦИИ!

I. Kusein

THE BEGINNING OF THE KYRGYZ OF MODERN CIVILIZATION!

УДК:316.8

Замандашыбыз профессор **Советбек Байгазиев** өзгөчө таланттуу универсал-энциклопедиячыл окумуштуу катары Манас таануу, адабияттын маселелери, философия, социология, педагогика, саясат таануу, этика, публицистика, көркөм адабият тармактары боюнча ХХ кылымдын 16-жылына чейин 12 монографиянын, 70дей китептерди жана 400дөн ашык газета-журналдарга жаштардын маселелери боюнча илимий макалаларды жарыялаган. Анын жазгандары кандай гана татаал илимий маселелерден болбосун окуучулардын баардык катмарына түшүнүктүү да сүйкүмдүү. Анткени ал философияны, социологияны, тарыхты, адабият таануу жана логиканы өз ара байланыштырып, монографияларын, макалаларын, илимий теориялык ой-толгоолорун жалпы кызыккандарга жөнөкөйлөштүрүп берет. Ошондуктан анын жараткан коом жана анын ар кандай тармактуу татаал тарыхый, руханий, дөөлөт маселелери жөнүндө жазган сунуштары, пикирлери, жоболору көп түстөгү тилке болуп кубулуу менен келечекке жол көрсөтүп турат! Анткени ал жол Манас атанын мамлекеттик жана ал жашаган доордун мыкты жактарына багыттайт!

Советбек Байгазиевдин көп тармактуу жана катмарлуу чыгармачылык талантынын өзөгүн “Манас” эпосунун тарыхый тагдыры, анын улуттук эле эмес, жалпы адамзаттык деңгээлдеги улуу идеялары, эпосту дүйнөлүк даражага көтөрүп турган руханий, маданий-гуманисттик, философиялык баалуулуктарын толук чечмелөөгө, эпостун борбордук каармандарынын образдарын ачуу аркылуу элдин эркиндиги үчүн болгон каарман күрөштөрү, адеп-ахлак, тутунган бийик адамдык этикалык эреже-жоболору, даанышман акыл-ойлору, руханий дүйнөлөрү, ата-журттун, элдин эркиндиги үчүн болгон кармаш күрөштөрү, мекенчил философиясы, карманган гуманисттик нарк-дөөлөттөрү, жалпы адамзаттык даражадагы адептик кенчтери, кийинки муунга калтырган адамдык акыл өрнөктөрү, “Манас” эпосундагы каармандардын образдарын бүгүнкү

күндөгү көөнөрбөс, түбөлүктүү маани-маңызын чечмелеп, кыргыз тилинде жарыяланган негиздүү эмгектеринде даңазалаган. Улуу “Манас” эпосу дүйнөлүк көркөм маданияттын өчпөс жылдызы. Манастануу: Бакай-чыгыштын акылманы, кыргыз калкынын руханий жол башчысы жана улуу патриоту; Манас менен Каныкей мекенчилдиктин идеалы жана руханий сулуулуктун улуу өрнөгү (Б.2016) ж.б.

Кыргыз эли кең Евразия мейкиндигинде Чукоткадан-Уралга чейин көп кылымдар бою көчмөндүгүн жашоо-тиричиликте улуттук руханий байлыктары менен ээн-эркин жашап келген эмеспи! Кийин орус империясы күчтөнүп, бүт Сибир аймагын басып алганда-кыргыздар да кошулууга аргасыз болгон. XIX кылымдын 60-жылдарында кыргыздар Россияга расмий түрдө киргизилип, 100-жылдыгын коммунисттик партия расмий түрдө кенири белгилеген эле. Советтер Союзу деген көп улуттуу социалисттик чоң мамлекет бардык элдерди бирдиктүү бир идеологиялык негизинде жашоого аргасыздаган. Анда негизинен Европалык идеялык баалуулуктар үстөмдүк эткен.

XX кылымдын 90-жылдарында социалисттик Советтик державасы урап, ар бир улут өз алдынча мамлекеттүүлүккө аракеттеништи. Кыргыздар да башкалардай эле азаттыктагы эркиндикке чыгып, өзүнүн улуттук мамлекеттүүлүгүн жарыялаганына быйыл (б.а. 2016-жыл) 26 жылдын жүзү болду. Бирок ушул убакытка чейин чындыгында өнүгүүнүн улуттук жолуна түшө албай, мамлекеттик стратегиясын, идеологиясын ачыктан-ачык тактай элекбиз. Ушул жылдардын ичинде мамлекеттик Конституция, Өкмөт, Жогорку Кеңеш бир канча жолу алмашышты, эки жолу жалпы элдик революция болду, расмий түрдө шайланган мамлекеттин эки президенти оокаттарын, уурдаган байлыктарын көтөрүп, четке, Европага качышты... Ал эми, “2010-жылдары референдумдун демилгечилери жана уюштуруучулары өлкөнү эл кабыл алган Конституциянын кайсы бир расмий адамдын колу коюлган нускасынан

куржалак калтырышкан” (Эркин Тоо, 2016-жылдын 28-октябры, 5-бет).

Натыйжада, кыргыз улуттук мамлекет болгону менен, мамлекеттин сакталышы жана натыйжалуу өнүгүшү-улуттук пайдубалга, улуттук баалуулуктарга, улуттук кыртышка, улуттук тамырга таянып, илим-билимди, жаңы технологияны өздөштүрүү аркылуу гана өнүгүшү мүмкүн экенин Европанын, Азиянын өнүгүп жаткан мамлекеттеринин тажрыйбасы тастыктоодо!

Кыргызстандын азыркы элитасы болсо жалктап, Европаны карап, анын айрым саясий, экономикалык маселелерин көчүрүп алууга аракеттенип, улуттук өзгөчөлүктөрдү үйрөнүүгө моюндары жар бербей, “улуттук” “жалпы адамзаттыкты баалуулуктарды” айкалыштырган аракеттерди жасаганга жарабай келатат...

Чыгыштын акылмандарын, кыргыз калкынын руханий жол башчыларын, улуу патриотторун, кыргыз менталитетинин уңгулуу, жаркын жактарын, сапат-касиеттерин, адептик идеалдарын, этикалык философиялык көз караштарын чечмелеп, улутубуздун менталитетинин өзөктүү, адептик дөөлөттөрүн, социалдык мүнөздөрүн иликтеп, системалап, жалпылап, асылдыгын ачып, кыргыз калкынын руханий-адептик нарктарынын жалпы адамзаттык деңгээлдеги гумандуу табиятын тастыктап, ак калпак журттун Азияда өзүнчө эч бир кайталангыс рухий-адептик цивилизацияны жараткандыгын улуу ойчул замандашыбыз **Советбек Байгазиев** бир канча китептеринде, атап айтканда “Ак калпак кыргыздын рух дөөлөтү; Этика жана этнопедагогика”, “Педагогикалык руханият” ж.б. ондогон китептеринде изилдеп, кыргыз менталитетин улуу, жаркын жактарын, келечектүү сапат-касиеттерин, тарбиялык идеяларын нукура кыргыз сөздөрү менен жатык стил, жалпак тил менен таасын сүрөттөй билгендиги, педагогикасын нагыз эне тилде сүйлөткөнү менен баалуу. Кыргыздар маданияттын туу чокусуна жеткен эл. Илимий жана руханий баалуулуктарга негизделген мамлекеттик түзүлүштүн, экономикалык ишмердүүлүктүн, социалдык саясаттын тамыры тереңге кеткен коомдо жашашыбыз керек. Ал үчүн кыргыз тарыхы, маданияты, руханий дөөлөттөрү бүт мамлекеттин келечеги үчүн иштеши зарыл.

“Тарых жана маданият жылы” бүткүл дүйнөлүк экинчи көчмөндөр оюну кылым карыткан элибиздин руханий мурасын, көөнөргүс каада-салттарыбызды, маданиятыбызды, улуттук кийим-кечебизди кайрадан азыркы коомго жана жаштарга жайылтууга мүмкүнчүлүк ачылды...

Көчмөндөр дүйнөсү табышмактуу сырлары менен адамдын жан дүйнөсү-жапайычылык эместиги, тескерисинче, табигаттын табышмактуу сырлары менен адамдын жан дүйнөсү камыр-жумур келишкен, руханий көркөм дөөлөттөр адам көкүрөгүнө түбөлүк дем байлаткан таңкалыштуу цивилизация экендигин көрсөттү.

Көчмөндөрдүн дүйнөлүк оюндарында кыргыз эли менен бирге башка көптөгөн элдердин каада-салты, үрп-адаты, спорттук шаан-шөкөттөрүнүн бийиктиктери, өнөрү менен маданияты гана даңазалабастан жер шаарында жашаган элдердин ынтымагын арттырып, баарынын түбү бир экендигин туюндуруп, боордоштук кучагына тартып турган окуялар болгонун акыл элегинен өткөргөндөр көп болууда. Ааламдашуу күч алып, бороон чапкын көтөрүлүп келаткан заманда өз ара ынтымакка келип бекем туруу ар бир элдин милдети эмеспи. XXI-кылымдагы кыргыздар улуттук жолубуздан тайбай, “Манас” эпосу баш болгон руханий дөөлөттөрүбүздү жана өз жүзүбүздү сактап калуубуз керек дейт профессор Советбек Байгазиев. Ал Эл баатыры болууга толук татыктуу болгондугун бүт күжүрмөн эмгектери көп тармактуу чыгармалары менен айкын-ачык далилдөөдө!

Өз жолубуздан тайбасак, озобуз!! Кыргыз-Евразия кең мейкиндигинде көп кылымдар бою үстөмдүк эткен, өзүнүн дүйнө таанымы, философиясы, тарыхы, рух дөөлөтү, уңгулуу тили, дили, таза жан дүйнөсү менен айырмаланган, адамгерчиликти, акыйкаттыкты, адептүүлүктү, уяттуулукту, баатырдыкты, ар-намыстуулукту, калыстыкты ыйык туткан, мамлекеттүүлүгү, жазуусу, кубаттуу өз алдынча коому болгон, ачык, чынчыл социалдык демократиясы, саясий эркиндиги менен көчмөндөр цивилизациясын түзгөн, өнүктүргөн, гүлдөткөн, улуттук маңыздуу өзөктүн негизинде жашаган кыргыз улуу эл экендигин даңазалап келүүдө! XXI кылымдын башталышы менен кыргыз цивилизациясынын доору башталды! Өзүбүздүн тарыхый улуттук цивилизациялык заманбап жолубузга түшөлүк, анткени жол коомду да, элди да, адамды да түздөйт эмеспи!

Чыгыш элинин улуу акылманынын сөзүн келтирейин: “Ата-бабадан калган жолдун бар экендигин билип туруп, аны тутпоо коркоктук. Ал эми аны билип туруп, башка жолго алмаштыруу ата-бабанын арбагына чыккынчылык, Теңирге кыянатчылык (Конфуций).

Демек, кыргыз өз жолу менен өнүгүүгө милдеттүү жана укуктуу!

Рецензент: к.филос.н. Каниметов Э.Ж.